

Wetenschap en Spiritualiteit: WESP 3 Mei 2015

Al vele malen kwamen wij op een zondagmorgen bijeen in de huiskamersetting van Merel en Rients in Malden om ons te bezinnen op een onderwerp uit wetenschap en spiritualiteit. Tot nu toe ontbrak echter een discussie over hoe wetenschap en spiritualiteit zich tot elkaar verhouden. In de laatste bijeenkomst heb ik beloofd om in 2015 een inleiding te verzorgen over het boek van Sarah Knox: Science, God and the reality of Nature. Deze titel belooft de relatie wetenschap en God op een presenteerblaadje aan te reiken. Echter nadat ik dit boek had gelezen kwam ik tot de conclusie dat ik daar geen inleiding over kon houden. Mijn besluit zal in deze inleiding verderop aan de orde komen. Wel heb ik toegezegd een inleiding over de relatie wetenschap en spiritualiteit voor te bereiden. Bij deze mijn voorzet tot discussie over dit boeiende onderwerp.

Wat is wetenschap? (Natuurwetenschap/Science)

Wetenschap kan gezien worden als een poging om betrouwbare kennis te verzamelen over een kenbare wereld m.b.v. waarnemingen, metingen, experimenten om theoretische vooronderstellingen (hypothesen) te verifiëren en te falsificeren (Popper). Deze poging wordt gedomineerd door empirie, universele natuurwetten, gaat uit van afwezigheid van doelmatigheid in de natuur, maakt veel gebruik van wiskunde als taal en heeft een sterk vooruitgangsgeloof en bindt de strijd aan met onwetendheid.

Wat is spiritualiteit? (Religie?/ Geloof?)

Spiritualiteit is tegenwoordig een nogal opgerekt begrip en is moeilijker te definiëren dan religie of geloof. Volgens van Dale is het synoniem met onstoffelijkheid, geestelijkheid of het beklemtonen van een bepaald aspect van een geloof. Religie is vaak een bepaald systeem van godsdienst of een geloofsleer. Geloof wordt ook gebruikt als vertrouwen in bijv. geloof in de wetenschap of geloof in de goedheid van mensen.

De verhouding van wetenschap tot spiritualiteit kent vele vormen en kan leiden tot eindeloze dialogen (monologen?) en onbeslisbare discussies maar dat is geen reden om die discussie te mijden. Hoe kun je hierin structuur aanbrengen? Uit een voordracht van Luca Consoli (filosoof aan de Radboud universiteit) over de grenzen van de wetenschap leen ik 3 modellen:

A) Conflictmodel: Dit gaat uit van een fundamentele tegenstelling tussen wetenschap en religie/spiritualiteit. We zitten hier in het kamp van de fundamentalisten. Voorbeelden van dit model en citaten van de vertegenwoordigers hiervan zijn o.a.

- Stephen Hawking: "The latest advances in cosmology explain why the laws of the universe seem tailor-made for humans, without the need for a benevolent creator."
- Richard Dawkins: "The God Delusion." (the flying spaghetti monster or a celestial theapot) (waanideeën)
- Worrall: "There is no way in which you can be both properly scientifically minded and a true religious believer."

-Victor Hugo: There is in every village a torch: the teacher, and an extinguisher: the clergyman.”

-Carl Sagan: “ How is it that hardly any major religion has looked at science and concluded: this is better than we thought! The universe is much bigger than our prophets said, grander, more subtle, more elegant?”

-Het probleem met de moderne fysica, de quantum mechanica in het bijzonder, is dat het vaak contra-intuïtief is en “violating common sense”. (Koan studies?) “Modern Science has taught us, against all involved intuition, that solid rocks are really composed of entirely empty space. The nucleus of an atom as a fly in the middle of a sports stadium. So why do rocks feel and look hard and impenetrable.”

-Ludwig Wittgenstein: “Tell me friend, why do people always say it was natural for man to assume that the sun went round the earth rather than that the earth was rotating?” His friend replied: “Well, obviously because it just *looks* as though the sun is going round the earth.” ”Wittgenstein responded: “Well, what would it have looked like if it had looked as though the earth was rotating?”

-Robert Dijkgraaf: “Ik geloof niet in reïncarnatie, hooguit in atomaire reïncarnatie. Al onze atomen en moleculen keren weer terug in de eeuwige kringloop op onze aarde en dus ook in het volgende leven.”

Tegenargumenten: Er zijn goede wetenschappers die ook religieus zijn. (Ik kan er zo snel geen uit de science hoek noemen) Je kunt ook zeggen dat wetenschap en religie zich met andere vragen bezig houden. Wetenschap gaat over feiten(waardevrij?). Religie gaat over waarden en zingeving.

B) Fusiemodel: Van spiritualiteit naar wetenschap en vice versa.

In het Boeddhisme is onderscheid tussen wetenschap en religie niet zinvol omdat er geen dualisme bestaat. Zowel wetenschap als religie worden serieus genomen. De Dalai Lama zei onlangs op de 14de wereldtop voor Nobel-vredesprijslareaten: “Om een betere wereld te krijgen is een seculiere aanpak van belang die gebaseerd is op een gemeenschappelijk gevoel en wetenschappelijk bewijs. Door consistent onderwijs kunnen we onze manier van denken en onze betrokkenheid bij de wereld veranderen.”

Een waarschuwing is hier wel op zijn plaats. Het Creationisme is een voorbeeld van het fusiemodel maar vooral ten gunste van religie. Het boek van Sarah Knox, Science, God and the reality of nature , is hier een goed gedocumenteerd voorbeeld van en zij beargumenteert met vele biomedische details haar uiteindelijke these: Divine Design.Een welles-nietes discussie tussen Creationisten en Evolutionisten eindigt onbeslist en resulteert vaak in fundamentalistische stellingnames.

Een ander probleem met dit model is dat de wetenschap van vandaag morgen weer achterhaald kan zijn. Hoe zou dit een basis kunnen zijn voor de onveranderlijke waarheid van openbaring en getuigenis van God’s woord in bijbel en koran?

C) Complementariteitsmodel. Wetenschap en spiritualiteit vullen elkaar aan.

Een mens kan dan tegelijkertijd zijn: een biochemisch wezen, een spiritueel wezen of een psychologisch wezen. In een biografie van Einstein herkennen we in veel van zijn uitspraken dit complementariteitsmodel. Citaten o.a.:

- Science without Religion is lame. Religion without Science is blind.
- The realm of science is to ascertain what **was** the case, but not evaluate human thoughts about what **should** be the case. Religion has the reverse mandate. Yet, the endeavors worked together at times.
- What separates me from most so-called atheists is a feeling of utter humility toward the unattainable secrets of the harmony of the cosmos.
- Try and penetrate with our limited means the secrets of nature and you will find that, behind all the discernible laws and connections, there remains something subtle, intangible and inexplicable. Veneration for this force beyond anything that we can comprehend is my religion.
- The main source of the present-day conflicts between the spheres of religion and of science lies in the concept of a personal God.
- I believe in Spinoza's God, who reveals himself in the lawful harmony of all that exists, but not in a God who concerns himself with the fate and the doings of mankind.

Via Einstein komen we uiteindelijk terecht bij de filosoof Baruch Spinoza (1632-1677).

Citaat uit "De berg van de Ziel" van Christa Anbeek en Ada de Jong:

"God is bij Spinoza het eeuwige, oneindige, en uit zichzelf bestaande zijnde, wat voor hem hetzelfde is als de totale natuur (universum) waarbuiten geen andere scheppende kracht bestaat. (pantheïsme) Door de natuurwetten is alles een verschijningsvorm van God. Die natuurwetten zijn de innerlijke oorzaak van alles wat er gebeurt. Er is geen toeval. (Einstein: God dobbelt niet) Er is niets wat niet haar eigen wetten volgt. Als je dat ziet ontstaat er een begin van vrijheid. Je komt dan tot het inzicht dat je noch de toekomst, noch het verleden kunt veranderen. We bepalen niet waar en uit wie we geboren worden. We ontkomen niet aan ziekte, ouderdom en dood. Dat de werkelijkheid is zoals die is, betekent volgens Spinoza niet dat we gedoemd zijn om ongelukkig te zijn. Integendeel, hij ontvouwt een weg naar duurzame en intense blijdschap. Wij lijden omdat we graag willen dat de werkelijkheid anders is. Als we door de juiste kennis inzien dat dit niet kan, ontstaat er ruimte voor blijheid en gelijkmoedigheid. Spinoza onderscheidt drie vormen van kennen: verbeelding, ratio en intuïtie." Einde citaat.

Slotbeschouwing: Via de duurzame blijdschap van Spinoza is het een klein stapje naar het streven van Zen.nl naar duurzaam geluk! Deze Zenfilosofie is dus in essentie nauw verwant aan de filosofie van Spinoza.

Ik sluit af met nog één citaat van Chris McCandless: "Geluk is pas iets waard als je het kunt delen.

Dr. Carel van Os, emeritus hoogleraar fysiologie Radboud Universiteit